

ФУНДАМЕНТАЛНА МЕТОДОЛОГИЯ НА ИКОНОМИЧЕСКИЯ АНАЛИЗ

В началото на тази година излезе новото фундаментално изследване на проф. д-р ик. н. Камен Миркович, посветено на микроикономическите процеси и закономерности на пазарното стопанство. На пръв поглед като заглавие предлаганото издание едва ли би впечатлило някого - по въпросите на микроикономиката (микроикономикс) даже в България са налице десетки учебници и учебно-методически разработки. След само беглия преглед на съдържанието на учебника читателят се убеждава в голямото богатство на идеи и решения, които допълват и иновират неговите знания. Подълбокото вникване в изследването вече ни дава достатъчно основание да разберем своята дистанция от основното в непреходните ценности на общата икономическа теория на стопанството. И още нещо - ефективни промени могат да се извършват само от специалисти, запознати пространствено с магията на икономическото мислене и действие.

Новости в подхода

Новите моменти в подхода на автора към създаването на този забележителен труд могат да се обобщят в няколко групи:

1. Впечатлява огромният му обем - 1125 страници. От тази гледна точка той е единственият в страната като рядко по обхватност и дълбочина изследване. Малцина са и чуждестранните автори, удовлетворили с подобни изследвания капризната академична и друга аудитория.

Книгата е разработена в 6 раздела и 37 глави. *Първият* раздел е посветен на потребителския избор и произтичащото от него индивидуално и пазарно търсене; *вторият* - на процесите на производството, обусловеното от него търсене и пазарно равновесие; *третият* - на пазарните форми и пазарните структури; *четвъртият* - на съвременната архитектура на фирмената организация; *петият* - на природата и функционирането на свършената конкуренция и *шестият* - на общото пазарно равновесие в микроикономиката. Намирам, че е възприета логически издържана структура, с която прецизно се изследват сложните микроикономически въпроси на стопанската теория и практика.

---

* Миркович, Камен. Микроикономика. Първо издание. С., Тракия М, 2003, 1125 с.

Така формираната структура притежава оригинални елементи. *Първо*, акцентирано е върху изходната база на всяко производство - потребностите и свързаните с тях потребителски избор и търсене; *второ*, тази основа се "надгражда" с производство (предлагане) и пазарното равновесие; *трето*, логично авторовият фокус е ориентиран към координация и сътрудничество между търсенето и предлагането - формите на пазарната организация; *четвърто*, наблегнато е върху организационната форма на фирмата като субект на изучаване на потребностите и създаване на условия за тяхното задоволяване; *пето*, изследвана е факторната определеност на предлагането и търсенето от ресурсното осигуряване на дейността и *шесто*, изяснени са механизмите и средствата на общото микроикономическото равновесие.

Авторът разграничава равновесието като единично и общо, от една страна, и като макроикономическо и микроикономическо, от друга. Предмет на изследване е единичното и общото микроикономическо пазарно равновесие.

2. Ако в преобладаващата част от учебните пособия функционалните връзки, които характеризират предпоставките, условията и механизмите на възникването, функционирането (в т.ч. нарушаването и възстановяването на равновесието) на динамичните икономически системи на микроикономическо равнище са показани имплицитно, а някъде само загатнати, то предлаганото изследване е богато с математическия си апарат за моделиране на процесите от гледна точка на тяхното фактическо и алтернативно състояние. Осъществена е строга последователност в използваните категории и модели. Редица процеси са онагледени със схеми и диаграми. Анализът е строго теоретичен. Подобен подход има и обратна страна - прекалената метрика като правило отблъсква масовия читател и намалява обхвата на използване на предлагания учебник.

3. Авторът ни представя енциклопедичен труд с няколко съществени черти. *Първата* е, че явленията и процесите са разгледани диференцирано като обхват и дълбочина, което е рядкост в познатите ми учебни пособия по икономика. *Второ*, след всяка глава са изведени конституиращите съответните процеси понятия, които читателят може да осмисли допълнително и чрез наличните речници по икономика. *На трето място*, в текста са приведени биографични справки за автори и техните произведения. Налице е позоваване на основоположници на съответни научни школи и направления. В изследването са приведени 36 биографични справки, 7 от които са на носители на Нобелова награда. Няма съмнение, че са цитирани автори, поставили фундамента и изграждали с успех общата икономическа

теория през XIX и XX век. Като допълнения са приведени и редица съпътстващи основния текст обяснения - например в глава 34: обобщение на изоквантата и на кривата на безразличие, обобщение на пределната норма на заместване, пределна норма на еквивалентната ингридиантна трансформация и др. *Четвърто*, като завършек на книгата е разработен речник на използваните понятия и индексен указател.

Всички тези моменти правят изследването на проф. К. Миркович с енциклопедична стойност и високо равнище на полезност както за теорията, така и за практиката. Като към казаното се прибави и наличието на кратко и разгърнато съдържание, рецензираното изследване е уникално и практическо насочено.

Авторовият продукт в изследването

Идиографичната страна на монографията се отнася до разработените от автора нови положения с редица познавателни страни.

1. Новост за микроикономическия анализ е развитието на теорията за същността и типологията на полезностния и продуктовия микроикономически растеж. (с. 141-162 и 292-314).

В първия случай е интерпретиран растежът на общата полезност на комбинация от блага, получавана от отделния индивид, или растежът на общите полезности на комбинация от блага, получавани от множество индивиди. Основните фактори на тези разновидности на растежа са промените в обемите на употребяваните продукти и на техните средни и пределни полезности. Закономерностите на полезностния микроикономически растеж са обхванати и анализирани в единичен и общ план. По този начин се формират редица негови разновидности: *от една гледна точка* - еднopolезностен и двуполезностен микроикономически растеж, *от друга* - еднoproдуктов и двупродуктов полезностен икономически растеж. Във функционален план са изведени диференцирани класификации на полезностния икономически растеж, както и основните му показатели. Последните се изграждат на основата на съотношението между пределна и средна полезност. С особена значимост са обобщените връзки между коефициента на еластичност на общата полезност към продукта, от една страна, и техните производни, от друга. Обобщена е и връзката между коефициента на еластичност на общата полезност към продукта - веднъж като произведение на пределната полезност на този продукт със съответната средна продуктопоглъщаемост, втори път - като съотношение между средната продуктопоглъщаемост на полезността и

пределния продукт на полезността (от същия този продукт), и трети път - като съотношение между темпа на прираста на общата полезност и темпа на прираста на този продукт. Предложени са три основни класификации на полезностния микроикономически растеж, основани върху динамиката на съотношението между екстензивните, интензивните и екстензивно-интензивните показатели за полезностна ефективност.

Под продуктивния микроикономически растеж проф. К. Миркович разбира растежа на производството на отделната фирма (растежа на произведения от нея продукт). Използваната методология за изследване на полезностния микроикономически растеж е приложена и по отношение на тази разновидност растеж.

И при двата случая типологията на двупродуктовия икономически растеж е предмет на изследване в темата за общото пазарно равновесие.

Създадената от автора класификация на полезностния и на продуктивния икономически растеж е с важно познавателно значение. В литературата съществуват и други класификации на растежа, които също са много ценени. Например Р. Солоу го класифицира като реколтов икономически растеж чрез квантифицирането на капитала освен по своя обем и по степен на остаряване. Негова е и класификацията, осъществена според динамиката на макроикономическата пределна полезност на труда (при положение, че трудоемкостта на брутния вътрешен продукт е постоянна величина). Р. Харод също има подобни класификации - оправдан икономически растеж (индуциращ темпове, съответстващи на пълното използване на производствените мощности, т.е. достигането на максимални темпове на растежа при съществуващите икономически и технологични условия); класификациите му, основани върху динамиката на макроикономическата пределна производителност на капитала, при константност на брутния вътрешен продукт и др.

2. Съществена новост в рецензираното фундаментално изследване е ингредиентният подход към микроикономиката. Според проф. К. Миркович голяма част от микроикономическите проблеми могат да бъдат разгледани в еднаква последователност и форма за продуктите, за полезностите и за производствените фактори. Този подход е естествено следствие от възприетата от автора постановка, според която под икономически растеж се разбира нарастването на икономическите ингредиенти - продукти, полезности и производствени фактори. На тази основа се формира и третият вид икономически растеж - факторовият, с неговите форми на проявление - общ, микроикономически и макроикономически растеж. Подобна диверсификация на икономическото знание позволява индуцирането във всяко изследване на допълнителна

информация, с което се обогатява представата ни за реалностите, които ни заобикалят.

3. Не на последно по значение място и новост е изследването на границите на съзидателните възможности (с. 885-903). Под граница на съзидателните възможности проф. Миркович разбира множество от всички точки на комбинациите от максималните обеми на създаването на различните видове икономически ингредиенти от дадена разновидност в икономическата система, които могат да бъдат резултат от постоянна величина на ресурсите, и при тяхното пълно, оптимално и ефективно използване. Тази граница се проявява в три основни форми : а) граница на потребителските възможности - максималните обеми на общите полезности на различните потребители, които те акумулират при постоянна величина и пълно, оптимално и ефективно използване на продуктите; б) граница на производствените възможности – максимални обеми на производство, създадени при постоянна величина на ресурсите, зададено технологично равнище и пълно, оптимално и ефективно използване на производствените фактори; в) граница на творческите възможности - максимални обеми на производствени фактори, които могат да се създадат в съответствие с потребителната сила на обществото при постоянна величина и пълно, оптимално и ефективно разпределение на полезностите.

Тези три форми образуват затворен цикъл в теорията на благосъстоянието.

Частни случаи на границата на съзидателните възможности са кривата, повърхнината и хиперповърхнината на съзидателните възможности.

За широчината и дълбочината на анализа

Предлаганото от проф. К. Миркович изследване е повод за допълнителен размисъл от читателя по цял кръг от въпроси. Някои от тях се обобщават само като постановка.

Ако официалното кръщение на икономикса като наука е отпечатаната от проф. Е. Хевинс през 1902 г. статия за него в Британската енциклопедия, то след вече век съществуване предложените от проф. К. Миркович решения не само в тази, но и в другите две книги (Макроикономика. С., Тракия М, 2001, 1104 с. и Международна икономика. С., Тракия М, 2000, 1008 с.) са българският връх в нашата обща икономическа теория

В същото време независимо от издадените в света стотици учебници все още въпросът за обхвата на икономиката като обща теория остава недостатъчно прецизно решен.

1. Струва си да се преоценят традиционните решения за границите на икономическото познание или на икономическия обект. Кое е икономическото пространство - само т. нар. веществено производство (икономическите отрасли) или може би става въпрос за икономическа сфера? А тя равнозначна ли е със стопанството? И още - как си взаимодействат икономиката и стопанството - това са категории синоними или нещо различно? Тези и други производни въпроси заслужават да бъдат уточнени (пред скоба), за да не се създава възможност за двойственост в интерпретациите на заобикалящите ни явления и процеси.

2. Невъзможно е в анализа да се използва понятието "икономическа система", а то да не е дефинирано никъде. Нима този момент не заслужава самостоятелна глава? Или поне няколко реда в приложения към учебника речник?

3. Неизбежен за подобен род фундаментално изследване е и въпросът за предприемачеството като алтернативност на търсене и осъществяване на решения за растеж на стопанските ингредиенты на основата на формирана независимост, инициативност, иновация и конструктивност. В изследването е налице сериозен функционален анализ на най-различни комбинации, замествания на ресурси, продукти и полезности, но липсва решение на въпроса за предприемаческия фактор. Все в тази връзка дефицит на изследването са и такива системо-формиращи въпроси като този за собствеността като основа на всяко производство, за съвременната типология на пазарното стопанство, за вече стартиращата роля на неикономическите фактори на растежа и др.

4. Разработката би спечелила и от използването на възможностите за позоваване на съвременната практика. Впечатляващото обобщаване на теоретичните решения в общата икономическа теория през последните два века е много полезно и заслужава висока оценка. В това никои не бива да се съмнява - в ръцете на читателя е уникално по замисъла и изпълнението си изследване. Но то изглежда стерилизирано, тъй като в него липсва живеецът на практиката. Използваните "консерванти" (логиката на ума) невинаги се вписват достатъчно в логиката на живота.

5. Проф. К. Миркович е широко известен на академичната общност с пословичната си склонност да метрира икономическите явления и процеси. Изследванията му винаги са били посрещани от имащите непосредствено отношение към използваните от него подходи и средства с адмирация. Открит обаче остава въпросът - ако беше спестена на читателя известна част от силно дедуктивния анализ, дали работата не би била по-разбираема и по-търсена от мнозинството преподаватели,

студенти, научни работници и хора от практиката. Разбирам стремежа на автора към перфектност, но ако тя на места има дори самоцелен характер, неминуемо ще се противопостави на идеята за енциклопедизъм на изследването. Това пък ще увеличи достъпността на масовия студент до книгата. Намирам, че изследването е по-скоро настолна книга за докторанта и преподавателя, отколкото за студента.

Може би път за отстраняване на някои пропуски в учебника, които са неизбежни, е написването на учебно методическо пособие.

*

Пазарът на научни продукти се обогати с изключително произведение - монографичен учебник по микроикономика. Той е написан в духа на модерната функционална икономическа теория, съдържа квинтесенцията на икономическото знание от последните няколко века в цялата му всеобхватност и колорит, показва предпочитанията и интелектуалните терзания на неговия автор, обветрен е с неукротимия дух на проникването към природата на икономическото разнообразие и изучаване на неговите закономерности.

Проф. д-р ик. н. Пано Лулански